

9. Anikeev A. A. NSDAP: ideologiya, struktura i funktsii / A. A. Anikeev, G. I. Kolga, N. E. Puhovskaya. – Stavropol, 2000. – 307 s.
10. Aspekty teorii i praktiki informatsionno-psihologicheskogo vozdeystviya. 2. Informatsionno-psihologicheskoe vozdeystvie na voyska i naselenie protivnika v gody pervoy i vtoroy mirovykh voyn [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupa do zhurnal: http://www.vrazvedka.ru/main/ytikal/lekt-02_02.shtml
11. Gertshteyn R. E. Voyna, kotoruyu vyigral Gitler / R. E. Gertshteyn [perevod s angl.]. – Smolensk: Rusich. – 608 s.
12. Gogun A. Chernyy PR Adolfa Gitlera: Dokumenty i materialy / A. Gogun. – M.: Eksmo, Yauza, 2004. – 416 s.
13. Davlyetov O. R. Gitler i yugend: vid «zagonu Adol'fa Gitlera» do yedy'noy derzhavnoy molodizhnoy organizatsii «tret'ogo reyxu» (1922–1939 rr.): nary'sy / O. R. Davlyetov. – Zaporizhzhya: «Prosvita», 2007. – 196 s.
14. Droblyazko S. Vtoraya mirovaya voyna 1939–1945. Vostochnyye dobrovoltsy v vermahte, politiki i SS / S. Droblyazko. – M.: OOO «Izdatelstvo AST», 2000. – 48 s.
15. Zelinsky S. A. Informatsionno-psihologicheskoe vozdeystvie na massovoe soznaniye [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupa: http://www.mediagram.ru/netcat_files/108/110/h_1eaf80e566efb041baf712f9b13
16. Korol' V. Ju. Tragediya vjys'kovopolonenykh na okupovaniy terytoriy' Ukrainy v 1941–1944 rokakh / V. Ju. Korol'. – Kyi'v, 2002. – 128 s.
17. Krysko V. G. Sekrety psihologicheskoy voyny. Peripetii psihologicheskoy voyny [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupa: <http://www.evartist.narod.ru/text19/011.htm>
18. Okorokov A. Osobyiy front. Nemetskaya propaganda na Vostochnom fronte v gody Vtoroy mirovoy voyny / A. Okorokov. – M.: Russkiy put, 2007. – 288 s.
19. Panarin I. N. Informatsionnaya voyna, RR i mirovaya politika / I. N. Panarin. – M.: Goryachaya liniya – Telekom, 2006. – 352 s.
20. Pocheptsov G. G. Informatsiya & dezinformatsiya / G. G. Pocheptsov. – M.: Elga, 2001. – 458 s.
21. Semiryaga M. I. Nemetsko-fashistskaya politika natsionalnogo poraboscheniya v okkupirovannykh stranakh Zapadnoy Evropy i Severnoy Evropy / M. I. Semiryaga. – M.: Nauka, 1980. – 239 s.
22. Fest I. Gitler. Biografiya. T. II. – Perm, 1993. – 480 s.
23. Fuller D. J. F. Ch. Vtoraya mirovaya voyna 1939–1945 gg. Strategicheskyy i takticheskyy obzor / D. J. F. Ch. Fuller. – M.: Inostrannaya literatura, 1956 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupa: <http://militera.lib.ru/h/fuller/index.html>
24. Shreyder Yu. A. Sistemy i modeli / Yu. A. Shreyder, A. A. Sharov. – M.: Radio i svyaz, 1982. – 152 s.

Salata O. O., *doctor of historical sciences, professor of history of Ukraine Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine, Kyiv), osoznanie_oks@bk.ru*

Activities of the Ministry of Education and Promotion System in Germany of Nazi ideology in the 1933–1941 biennium

There has been covered the work of Nazi propaganda apparatus to devise methods and various forms of impact on their own population in the spheres of education, science and public relations. It's proved that the process of formation and activities of the Ministry of Education and propaganda, its structure and methods of public work in Germany in 1933–1941 seemed to get the support of German citizens for the preparation and conduct of the war with the Soviet Union. The character and results of outreach impact on the minds of the German population in the period of preparation and conduct of the War as one of the main directions in the activity of the Ministry of Education and propaganda has been dealt with this paper. It was brought to the notice that Nazi propaganda happened to promote a successful stabilization of the regime to start overestimating population's outlook and consciousness in future.

Keywords: Third Reich, propaganda, information policy, the Ministry of Public Education and Propaganda, methods and forms of propaganda.

Салата О. А., *доктор исторических наук, доцент, заведующая кафедрой истории Украины, Киевский университет им. Бориса Гринченко (Украина, Киев), osoznanie_oks@bk.ru*

Деятельность Министерства народного просвещения и пропаганды Германии в системе нацистской идеологии в 1933–1941 гг.

Показано работу нацистского пропагандистского аппарата и разработку и использование им различных форм и методов воздействия на собственное население в области образования, науки и общественных отношений. Раскрыто процесс формирования и деятельности Министерства образования и пропаганды, его структуру и методы деятельности в Германии в 1933–1941 гг., стремление получить поддержку немецких граждан для подготовки и ведения войны с Советским Союзом. Определен характер и результаты информационно-пропагандистского воздействия на сознание немецкого населения в условиях

подготовки и ведения войны как одно из основных направлений в деятельности Министерства народного просвещения и пропаганды. Доказано, что нацистская пропаганда способствовала успешной стабилизации режима, что позволило приступить в последующие годы к быстрой переориентации общественного сознания.

Ключевые слова: Третий рейх, пропаганда, информационная политика, Министерство народного просвещения и пропаганды, методы и формы пропаганды.

УДК 327.061.1ЕС:94(268.9)

Горобець О. О.,
студент кафедри нової та новітньої історії
зарубіжних країн історичного факультету,
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
alexmir93@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЗАСАД ПОЛІТИКИ ЄС ЩОДО АРКТИЧНОГО РЕГІОНУ (ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

На основі аналізу «арктичних документів» Європейського Союзу у дослідженні зроблено спробу висвітлити пріоритетні напрямки діяльності ЄС в Арктичному регіоні, його роль у вирішенні проблем Півночі. Аналізуються особливості кооперації між Європейським Союзом та «арктичними країнами». У статті визначено нові виклики політиці ЄС в Арктиці. Увага акцентується на неоімперських амбіціях Росії на поч. ХХІ ст., які порушують хиткий баланс в Арктичному басейні. Встановлено, що такий стан речей формує у європейському просторі додаткові Європейському Союзу центри сил, що лояльно дивляться в бік США, основним напрямком діяльності яких є Арктика. В результаті дослідження виявлено, що Європейський Союз прагне відігравати помітну роль у вирішенні проблем в регіоні, але його оборонні доктрини можуть виявитися неефективними при виникненні реальних конфліктних ситуацій в Арктичному регіоні. Тому скандинавські країни тягнуть до пошуку додаткових політичних, військових, економічних важелів стримування активності РФ у північному напрямку.

Ключові слова: Арктика, геополітика, міжнародні відносини, ЄС, скандинавські країни, США, Україна.

Вже на початку ХХ ст. Арктика стала невід'ємною частиною світополітичного простору. Проте у другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. міжнародна боротьба за регіон істотно посилилась. Глобальне потепління породило новий раунд змагання на різних рівнях за території та ресурси Півночі. Країни прагнуть зберегти та розширити свій суверенітет в регіоні. Набуває актуальності питання, буде Арктика підконтрольна чітким нормам міжнародного права, чи стане вільним майданчиком для військово-політичної, наукової, промислової діяльності. Для традиційних «арктичних країн» сформувалися нові внутрішні та зовнішні виклики.

Найбільший науковий інтерес до дослідження проблем Півночі проявляють представники «арктичних країн», а також країн-претендентів на арктичні території. Зокрема відзначимо праці Джозеф Чінйонг, Майк Венструп, Хізер Конлі, Скот Боргерсон, Майкл Баєрс, Лі Чженьфу та ін. В українському інформаційному та науковому просторі також зросла увага до Арктичного регіону. Її загострив аналіз витоків та причин агресивної російської зовнішньої політики, складовою частиною якої, зокрема, стали і кроки, спрямовані на силове і правове утвердження російських інтересів в регіоні. Найпомітніші розвідки з цієї проблематики належать перу М. Гончара [1]. Проте вітчизняні та і значною мірою зарубіжні дослідники практично не затрукують проблему ставлення Європейського Союзу як консолідованого міжнародного гравця до Арктики. Ось чому, на нашу думку, інтерес становить звернення до проблеми підходів ЄС до Арктичного регіону.

Арктичну стратегію Європейського Союзу визначають насамперед такі документи: Резолюція Європейського Парламенту щодо арктичної стратегії ЄС від 12 березня 2014 р., Висновки Ради Європейського Союзу із розробки політики ЄС в Арктичному регіоні від 12 травня 2014 р., Спільне повідомлення Європейської комісії до Європейського Парламенту та Ради ЄС: «Розробка політики Європейського Союзу стосовно Арктичного регіону: прогрес від 2008 р. та наступні кроки». ЄС прагне відігравати помітну роль у підтриманні регіональної кооперації, а також вирішенні проблем, що стоять перед Арктичним регіоном. Європейський Союз виступає прибічником збільшення міжнародних зусиль у боротьбі із змінами клімату. Три країни-члени ЄС є учасниками Арктичної ради. Загалом, Європейський Союз прагне збільшити свою активність серед «арктичних країн», та вирішувати проблеми на основі співпраці [2].

Арктична політика ЄС визначає пріоритетні напрямки діяльності: захист та збереження навколишнього середовища регіону; діалог із місцевим населенням Півночі та з «арктичними країнами»; міжнародна кооперація із питань раціонального використання природних ресурсів тощо. Арктична стратегія ЄС визнає значний економічний потенціал Арктичного регіону [3, с. 2–4, 8]. Цим зумовлені коштовні науково-дослідницькі, інвестиційні програми, наприклад рамкова програма Європейського Союзу «Горизонт 2020» [2]. ЄС прагне направити потік інвестицій в Арктичний регіон не лише зі сторони «арктичних країн», а й з боку держав-спостерігачів в Арктичній раді. Для підтримки своїх позицій, країнами ЄС налагоджене представництво в Арктичній раді: Франція, Німеччина, Велика Британія, Польща, Іспанія, Нідерланди, Італія виконують в ній роль спостерігачів. Пріоритетом представництва ЄС на міжнародних майданчиках є спільна політика країн-членів, а також послідовний план дій у напрямку міжрегіонального та прикордонного співробітництва [4, с. 27–28].

Європейська політика на «північному напрямку» визначається регіональною кооперацією та партнерством. Основою цієї моделі є взаємодія між ЄС, Ісландією, Норвегією та Росією [3, с. 8]. Отже, порушення партнерських зв'язків, конфронтація із Росією може змінити бачення Європейським Союзом Арктичного регіону, а також спричинити формування нової стратегії щодо Арктики.

В цілому, із урядових документів Європейського Союзу випливає, що останній почав виявляти все більший інтерес до Арктики. ЄС у своїй політиці є прибічником тієї позиції, що управління Арктикою має будуватися на вже встановлених багатосторонніх домовленостях і механізмах (Конвенція ООН з морського права, Арктична рада та Міжнародна морська організація), а не на новому арктичному договорі. При цьому повинні шануватись суверенітет і національні інтереси самих країн Арктики. Європейський Союз прагне відігравати більш вагомую роль у вирішенні проблем Арктичного регіону, але йому доводиться визнати, що чільна роль належить «арктичним країнам», тому консолідована європейська політика повинна зосереджуватися на підтримці успішної співпраці, та сприянні у вирішенні нових проблем регіону [5]. Арктична стратегія ЄС враховує зростання світової геополітичної зацікавленості на Півночі, особливо з боку «неарктичних країн» – Китаю, Японії та Індії.

Неспростовним доказом посилення ролі цих нових регіональних гравців є надання Південній Кореї, Китаю, Японії, Індії, Сінгапуру статусу спостерігачів в Арктичній раді [2].

Основний інтерес ЄС в Арктиці стосується глобальних кліматичних змін, які мають різні екологічні, соціально-економічні та геополітичні наслідки. У своїй новій кліматичній політиці стосовно Арктики Європейський Союз почав висувати на перший план отримання конкретних і актуальних знань та інформації про кліматичну динаміку регіону, підкреслюючи необхідність інвестицій у дослідженні арктичного навколишнього середовища. Ці зусилля, природньо, вимагають координації та взаємодії між ЄС, «арктичними країнами» та іншими зацікавленими сторонами [6, с. 7–8].

В арктичній стратегії ЄС окреслено роль Баренцево – Євро-Арктичної ради, як важливої платформи для кооперації між Данією, Фінляндією, Норвегією, Росією, Швецією у соціальній, освітній сферах, наукових дослідженнях, енергетиці, культурі та туризмі тощо [2]. Проте прагнення Європейського Союзу налагодити міждержавну кооперацію в Арктиці, забезпечити стабільні інвестиційні потоки не відвернуло увагу від безпекових питань. На період 2013–2014 рр. припадає переосмислення Європейським союзом стратегії морської безпеки. У доповіді «Перспективи європейських військових можливостей 2013–2025: виклики та напрямки» зазначено, що необхідно сформуванню безпеку морських комунікацій та стратегічну інфраструктуру морських портів, нафто- та газопроводи, і поставок енергоресурсів тощо [7, с. 6–7]. Арктичний регіон визначено таким, щодо якого ЄС має інтереси та стратегічні цілі [7, с. 16–17]. Необхідність перегляду європейської оборонної політики продиктована новими викликами для окремих «арктичних країн».

На заваді інтегративним і стабілізуючим зусиллям ЄС почала ставати, однак, позиція Росії, ґрунтована як на певних міжнародноправових засадах, так і її неоімперських амбіціях. Принцип розподілу арктичних територій був закріплений у Конвенції ООН із морського права 1982 р., яка вступила в дію у 1994 р., встановила особливу економічну зону у 200 миль від лінії берега. Після ратифікації договору держави отримали змогу протягом 10 років надавати результати наукових досліджень на підтримку претензій на частину шельфу за межами особливої економічної зони. Приблизно 170 країн підписали та ратифікували угоду. Серед п'яти «арктичних країн» лише США відмовилися від ратифікації. У 2001 р. Росія, посилаючись на Конвенцію, заявила, що має право на Північний полюс та прилеглі арктичні території. У 2007 р. російський глибоководний апарат із А. Чілінгаровим на борту встановив російський прапор на дні Північного Льодовитого океану, в точці над Північним полюсом [8]. Нова військова доктрина Росії, прийнята у грудні 2014 р. [9], містила концепцію, яка передбачає домінування по всьому периметру кордонів, у тому числі і на Півночі [10]. В розпал протистояння із Заходом щодо агресії проти України, у квітні 2014 р. президент Росії В. Путін заявив про свої прагнення «відновити» та «якісно посилити» військові позиції Росії в Арктиці. З цією метою Москва створила новий стратегічний командний центр в регіоні [11]. Щоб підкріпити свої претензії, у березні 2015 р. Москва розпочала масові військові навчання в Арктиці, за участі 38 тис. військових, 50 суден та підводних човнів,

110 літаків. Міністр оборони РФ С. Шойгу заявив, що «нові виклики та військові загрози вимагають подальшого збільшення можливостей збройних сил» [12]. Від початку 2015 р. російським командуванням започатковано відновлення радянських військових баз на Півночі, на яких будуть дислокуватися новостворені арктичні бригади берегових військ Північного флоту Росії. Ще близько 10 баз перебувають на різних стадіях будівництва, також було заплановано побудувати 13 аеродромів, полігонів, радарні станції [13]. Агресивна російська політика в регіоні стала викликом для США, Канади, Європи (особливо для скандинавських країн), а отже і для ЄС.

Зусилля із протидії Європейським Союзом російській агресії на Сході України виявили відсутність спільної думки серед його членів, а отже і узгодженого плану дій. Такий стан речей мотивував міністрів скандинавських країн (Норвегії, Данії, Ісландії, Швеції та Фінляндії) проголосити декларацію про розширення військової співпраці, яка має пріоритетом спільне стримування Росії. Кооперація передбачає військові навчання із залученням Фінляндії та Швеції – країн, які не входять до складу НАТО, співпрацю у військово-промисловому секторі, обмін розвідувальною інформацією про переміщення у повітряному просторі, з метою раннього запобігання непередбачуваним подіям, обмін досвідом реагування на кібер-атаки тощо [14]. Скандинавські та прибалтійські держави почали будувати поглиблені військові зв'язки, але не маючи намірів заміни НАТО. Фінляндія та Швеція, однак, вирішили проводити військові навчання відповідно до стандартів альянсу [15].

Військова та оборонна співпраця між країнами Північної Європи посилює вірогідність ескалації протистояння за сфери впливу та території в Арктиці.

Не залишились байдужими до позиції європейців щодо арктичних проблем і у Вашингтоні. В урядових документах США було зазначено, що американці підтримуватимуть своїх європейських партнерів. Згідно із доктриною Міністерства оборони США щодо Арктики, Пентагон прагне збільшувати багатосторонню співпрацю в Арктичному регіоні з питань безпеки. В документі, зазначено, що найближчим часом військове відомство США має намір підтримувати союзників, створювати атмосферу довіри з основними партнерами в регіоні, розвивати інфраструктуру Арктики та можливості, продиктовані новими викликами тощо. Можливість прикордонних конфліктів і суперництва за ресурси у вищезазначених документах не заперечуються [16, с. 7–11].

Практичним продовженням та доказом розширення співробітництва між США та країнами Північної Європи стали спільні військові навчання «Арктичні виклики 2015», заплановані до проведення на шведській та норвезькій територіях, із залученням з боку США винищувачів F-16, дислокованих у Великій Британії [14].

Отже, Європейський Союз не лише не залишився осторонь процесів посилення змагання за Арктику, але і зайняв доволі виразну й активну позицію щодо проблеми. Натомість в умовах російської агресії щодо України арктичні амбіції Москви зустріли гострішу реакцію з боку більшості зацікавлених у регіоні країн, ніж це могло б бути в разі шанування Росією міжнародного права. Проте продемонстрована Брюсселем обережність і недостатня згуртованість в справі тиску на Кремль дала скандинавським країнам підстави припускати, що,

в разі створення останнім безпекової кризи в Арктиці, ЄС буде також безсилим у загнуданні агресора. За таких обставин скандинави спрямували свої погляди надії на Вашингтон. Таким чином, склалась ситуація, котра може мати значну історичну тривалість: своєю політикою щодо Києва Москва ускладнила свою арктичну стратегію і посилила можливість Вашингтона на вплив на «арктичні справи».

Список використаних джерел

1. Гончар М. Арктика: холодная война во льдах [Електронний ресурс] / М. Гончар // ZN.ua. – Режим доступу: gazeta.zn.ua/international/arktika-holodnaya-voyna-vo-ldah_.html.
2. European Parliament resolution of 12 March 2014 on the EU strategy for the Arctic (2013/2595(RSP)) [Електронний ресурс] // European Parliament, Strasbourg. – 2014. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P7-TA-2014-0236>.
3. Joint Communication to the European Parliament and the Council. Developing an EU Policy towards the Arctic Region: progress since 2008 and next steps [Електронний ресурс] // European Commission, Brussels. – 2012. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/arctic_region/docs/join_2012_19.pdf.
4. The inventory of activities in the framework of developing a European Union Arctic Policy [Електронний ресурс] // European Commission Joint Staff Working Document, Brussels. – 2012. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/arctic_region/docs/swd_2012_182.pdf.
5. European Parliament resolution of 20 January 2011 on a sustainable EU policy for the High North (2009/2214(INI)) [Електронний ресурс] // European Parliament, Strasbourg. – 2011. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP/TEXT+TA+P7-TA-2011-0024+0+DOC+XML+V0/EN>.
6. Kärpälä J. The Global Arctic: The Growing Arctic Interests of Russia, China, the United States and the European Union [Електронний ресурс] / J. Kärpälä, H. Mikkola // The Finnish Institute of International Affairs, Helsinki. – 2013. – Режим доступу: www.fiia.fi/en/publication/347/#.UnvNynCshcY.
7. Missiroli A. Enabling the future European military capabilities 2013–2025: challenges and avenues. Report №16 [Електронний ресурс] / A. Missiroli // EU Institute for Security Studies, Paris. – 2013. – Режим доступу: www.iss.europa.eu/uploads/media/Report_16.pdf.
8. Benitah M. Russia's Claim in the Arctic and the Vexing Issue of Ridges in UNCLOS, Vol.11 Issue 27 [Електронний ресурс] / M. Benitah // American Society of International Law, Washington, DC. – 2008. – Режим доступу: <http://www.asil.org/insights/volume/11/issue/27/russias-claim-arctic-and-vexing-issue-ridges-unclos>.
9. Военная доктрина Российской Федерации [Електронний ресурс] // РГ – Федеральный выпуск №6570. – 2014. – Режим доступу: <http://www.rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>.
10. Савицький О. Нова воєнна доктрина РФ – легалізація агресії Москви? [Електронний ресурс] / О. Савицький // Deutsche Welle. – 2014. – Режим доступу: <http://dw.de/p/1EAXR>.
11. Reterski M. Breaking the Ice [Електронний ресурс] / Milosz Reterski // Foreign Affairs. – 2014. – Режим доступу: <http://www.foreignaffairs.com/articles/142516/milosz-reterski/breaking-the-ice>.
12. Шойгу: новые угрозы безопасности требуют повышения боевых возможностей [Електронний ресурс] // РИА Новости. – 2015. – Режим доступу: http://ria.ru/defense_safety/20150316/1052728847.html.
13. Bamford J. Frozen Assets [Електронний ресурс] / J. Bamford // Foreign Policy. – 2015. – Режим доступу: foreignpolicy.com/2015/05/11/frozen-assets-arctic-espionage-spying-new-cold-war-russia-canada/.
14. Berg Bentzrød S. Russian aggression: Nordic states extend their military cooperation [Електронний ресурс] / Sveinung Berg Bentzrød // Aftenposten, Oslo. – 2015. – Режим доступу: www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Russian-aggression-Nordic-states-extend-their-military-cooperation-7975109.html.
15. Air force to take part in joint Finnish-Swedish-US military exercises [Електронний ресурс] // Yle, Finland. – 2015. – Режим доступу: http://yle.fi/uutiset/air_force_to_take_part_in_joint_finnish-swedish-us_military_exercises/7787772.
16. Arctic Strategy [Електронний ресурс] // U.S. Department of Defense, Washington, DC. – 2013. – Режим доступу: http://www.defense.gov/pubs/2013_Arctic_Strategy.pdf.

References

1. Gonchar M. Arktika: holodnaya vojna vo Idah [Elektronniy resurs] / M. Gonchar // ZN.ua. – Rezhim dostupu: gazeta.zn.ua/international/arktika-holodnaya-vojna-vo-ldah-.html.
2. European Parliament resolution of 12 March 2014 on the EU strategy for the Arctic (2013/2595(RSP)) [Elektronniy resurs] // European Parliament, Strasbourg. – 2014. – Rezhim dostupu: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P7-TA-2014-0236>.
3. Joint Communication to the European Parliament and the Council. Developing an EU Policy towards the Arctic Region: progress since 2008 and next steps [Elektronniy resurs] // European Commission, Brussels. – 2012. – Rezhim dostupu: http://ec.europa.eu/arctic_region/docs/join_2012_19.pdf.
4. The inventory of activities in the framework of developing a European Union Arctic Policy [Elektronniy resurs] // European Commission Joint Staff Working Document, Brussels. – 2012. – Rezhim dostupu: http://ec.europa.eu/arctic_region/docs/swd_2012_182.pdf.
5. European Parliament resolution of 20 January 2011 on a sustainable EU policy for the High North (2009/2214(INI)) [Elektronniy resurs] // European Parliament, Strasbourg. – 2011. – Rezhim dostupu: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP/TEXT/TA/P7-TA-2011-0024/0/DOC/XHTML/V0/EN/6>.
6. K pyl  J. The Global Arctic: The Growing Arctic Interests of Russia, China, the United States and the European Union [Elektronniy resurs] // J. K pyl , H. Mikkola // The Finnish Institute of International Affairs, Helsinki. – 2013. – Rezhim dostupu: www.fiia.fi/en/publication/347/#.UnvNynCshcY.
7. Missiroli A. Enabling the future European military capabilities 2013–2025: challenges and avenues. Report №16 [Elektronniy resurs] / A. Missiroli // EU Institute for Security Studies, Paris. – 2013. – Rezhim dostupu: www.iss.europa.eu/uploads/media/Report_16.pdf.
8. Benitah M. Russia's Claim in the Arctic and the Vexing Issue of Ridges in UNCLOS, Vol.11 Issue 27 [Elektronniy resurs] / M. Benitah // American Society of International Law, Washington, DC. – 2008. – Rezhim dostupu: <http://www.asil.org/insights/volume/11/issue/27/russias-claim-arctic-and-vexing-issue-ridges-unclos>.
9. Voennaya doktrina Rossiyskoy Federatsii [Elektronniy resurs] // RG – Federalnyy vyipusk №6570. – 2014. – Rezhim dostupu: <http://www.rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>.
10. Savitskiy O. Nova voenna doktrina RF – legalizatsiya agresiyi Moskvi? [Elektronniy resurs] / O. Savitskiy // Deutsche Welle. – 2014. – Rezhim dostupu: <http://dw.de/p/1EAXR>.
11. Reterski M. Breaking the Ice [Elektronniy resurs] / Milosz Reterski // Foreign Affairs. – 2014. – Rezhim dostupu: <http://www.foreignaffairs.com/articles/142516/milosz-reterski/breaking-the-ice>.
12. Shoygu: novyye ugrozy bezopasnosti trebuyut povysheniya boevykh vozmozhnostey [Elektronniy resurs] // RIA Novosti. – 2015. – Rezhim dostupu: http://ria.ru/defense_safety/20150316/1052728847.html.
13. Bamford J. Frozen Assets [Elektronniy resurs] / J. Bamford // Foreign Policy. – 2015. – Rezhim dostupu: <http://foreignpolicy.com/2015/05/11/frozen-assets-arctic-espionage-spying-new-cold-war-russia-canada/>.
14. Berg Bentzrod S. Russian aggression: Nordic states extend their military cooperation [Elektronniy resurs] / Sveinung Berg Bentzrod // Aftenposten, Oslo. – 2015. – Rezhim dostupu: www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Russian-aggression-Nordic-states-extend-their-military-cooperation-7975109.html.
15. Air force to take part in joint Finnish–Swedish–US military exercises [Elektronniy resurs] // Yle, Finland. – 2015. – Rezhim dostupu: http://yle.fi/uutiset/air_force_to_take_part_in_joint_finnish-swedish-us_military_exercises/7787772.
16. Arctic Strategy [Elektronniy resurs] // U.S. Department of Defense, Washington, DC. – 2013. – Rezhim dostupu: http://www.defense.gov/pubs/2013_Arctic_Strategy.pdf.

Horobets O. O., student of Department of Foreign Nations Modern and Contemporary History, History Department, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), alexmir93@gmail.com

Development of the EU's Arctic policy (beginning of the 21st century)

On the basis of analysis of European Union Arctic documents the researcher has made an attempt to identify the European Union's policy towards the Arctic region and the new European Union challenges in a changing Arctic region. Author of the publication notes the general provisions of EU Arctic documents, its purpose

and objectives, current problems in the Arctic. The attention is punctuated on Arctic's growing strategic importance.

Keywords: Arctic, geopolitics, foreign relations, EU, Nordic countries, USA, Ukraine.

Горобець А. А., студент кафедри нової та найновішої історії зарубіжних країн історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), alexmir93@gmail.com

Формирование принципов политики ЕС в отношении Арктического региона (начало XXI в.)

На основе анализа «арктических документов» Европейского Союза в исследовании сделана попытка осветить приоритетные направления деятельности ЕС в Арктическом регионе, его роль в решении проблем Севера. Анализируются особенности кооперации между Европейским Союзом и «арктическими странами». В статье определены новые вызовы политике ЕС в Арктике.

Ключевые слова: Арктика, геополитика, международные отношения, ЕС, скандинавские страны, США, Украина.

* * *

УДК 94(5–12):327.39

Городня Н. Д., доктор історичних наук, доцент, доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), ngor@ukr.net

АСЕАН як модель регіональної взаємодії держав Південно–Східної Азії

Метою статті є висвітлення принципів функціонування АСЕАН як регіональної організації та моделі взаємодії держав у складному регіональному середовищі. В основі методології дослідження – системний регіональний підхід, загальнонаукові та спеціальні методи історичного дослідження. Показано, що АСЕАН є специфічною моделлю регіональної інтеграції, яка враховує особливості розвитку держав Південно–Східної Азії та ефективно реагує на глобальні зміни. Її основоположні принципи і пріоритетні завдання еволюціонували в залежності від змін міжнародної ситуації. Незмінним залишалося бачення, що регіональне співробітництво і спільна позиція на міжнародній арені сприяють соціально-економічному розвитку держав-членів, зміцнюють їхню позицію у відносинах з «великими державами», забезпечують регіональну стабільність. У результаті Південно–Східна Азія стала центром динамічного економічного зростання, а АСЕАН – ядром нової регіональної архітектури у Східній Азії, АТР та Індійсько-Тихоокеанському регіоні.

Ключові слова: АСЕАН, Південно–Східна Азія, регіональні моделі міждержавної взаємодії.

Міжнародна криза, в центрі якої перебуває Україна, продемонструвала повну залежність її безпеки від доброї волі сусідньої держави-гіганта, і вкотре засвідчила важливість налагодження багатостороннього співробітництва середніх і малих держав для колективного забезпечення своїх національних інтересів. Прикладом такої ефективної регіональної взаємодії є Асоціація країн Південно–Східної Азії (АСЕАН), яка на сьогодні включає десять країн-членів – Індонезію, Малайзію, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни, Бруней, В'єтнам, Лаос, М'янму і Камбоджу.

АСЕАН важко зрозуміти, оскільки модель міждержавної взаємодії, яку вона представляє, значно відрізняється від європейських зразків. До того ж за період свого існування вона зазнала суттєвих змін. Роль АСЕАН у регіональних процесах Південно–Східної Азії (ПСА), «великої Східної Азії» й Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР) є предметом постійного аналізу науково-аналітичних центрів в усьому світі, передусім у США, Китаї, Японії, Індії, Австралії, Росії – державах зі значними інтересами у цьому регіоні [1; 5; 7; 9]. В Україні дослідження АСЕАН розвиваються порівняно недавно. Вони представлені працями С. О. Шергіна, Л. О. Лещенка,